

Miklós Tomka: *Religion und Kirche in Ungarn – Ergebnisse Religionssoziologischer Forschung 1969–1988*. Magyar Egyházsociológiai Intézet – Institut für Kirchliche Sozialforschung. Bécs, 1990.

"Vallás és egyház Magyarországon" címmel jelent meg nemrég egy 580 oldalas könyv, amely összefoglaló áttekintést nyújt a vallásosság fejlődéséről Magyarországon a legutóbbi 40 év során. A munka 34 önálló tanulmányból áll, amelyeket kutatásai eredményeként a közismert magyar vallásszociológus, dr. Tomka Miklós 1969 és 1988 között – kevés kivétellel – magyar újságokban és folyóiratokban tett közzé. E felmérés színeképe különösen gazdag: olyan sok területet fog át, mint pl. az egyházkutatás lehetőségei, a társadalmi és felekezeti struktúra adottságai, a vallási helyzet általában; továbbá konkrét felmérések az ifjúság világnézetéről és vallási magatartásáról, a vallásnak a családban betöltött szerepéről, a vallásgyakorlatról stb., stb.

Ezeknek a tanulmányoknak többek között az ad különleges értéket, hogy óriási őrítetlenek be: az egyháznak a második világháború óta nem volt olyan intézménye, amely felmérést végezhetett volna a lakosság vallásosságát illetően; ennek a hiánynak egyenes következménye volt, hogy az ateizmus által meghatározott kommunizmus befolyására az egyházvezetés igen messzemenő tájékozatlanság világában mozgott. Jóllehet a hatvanas évek végétől az MTA Filozófiai Intézete belekezdett egy egyházsociológiai kutatóprogramba, de odáig nem merészkedett, hogy a felelősséget magára vállalja azokért az eltérésekért, amelyek egyrészt az ideológiai álláspontok, másrészt a kutatás során felszínre került adatok és tények között mutatkoztak; így aztán az intézet a valláskutatást törölte programjából. Néhány kutató, így Tomka is, nagy nehézségek, sőt veszélyek között, saját felelősségére tovább folytatta a vallásszociológiai kutatásokat.

Tomka Miklósnak köszönhető, hogy számos általános szakkérdés, de sok egyéb, sajátosan magyar probléma is tisztázódott. Így például a hivatalos fórumok és kiadványok mindezeideig 10–12% hívó emberről beszéltek Magyarországon; ezzel szemben – mint Tomka kimutatta – a magyar lakosság vallásos rétege 40–50%-ra becsülhető. Azóta mind az egyházi, mind az állami források a Tomka által kimutatott számadatokat tartalmazzák. Továbbá bebizonyította a szerző azt is – ellentétben az ideológiailag gúzsba kötött marxista valláskutatással –, hogy a vallásosságot jelentős személyiség- és magatartásformáló tényezőként kell számon tartani (pl. a családteremtés kialakításában, a gyermeklétszámról vallott szemléletben stb.), s kimutatta egyrészt azt, hogy a vallásos emberek a magyar társadalmon belül külön csoportot alkotnak, amely sajátos ismertetőjegyekkel különbözik a többiektől, másrészt azt, hogy – teljesen ellentétben a hagyományos marxista felfogással – a vallásosság olyan tényező (tényleg az vagy az lehet), amely társadalmi szempontból értékes magatartásra indít. Figyelemreméltó Tomka kutatómunkája ott is, ahol igazolja, hogy az 1978–80-as években a magyar egyházban mutatkozó elvallástalanodás nem magyarázható a világviszonylatban bekövetkezett elvallástalanodási irányzattal; Magyarországon az elvallástalanodási folyamat a Nyugat-Európa országaiban végbemenőt jelentékeny mértékben túllépte, s lényegesen

gyorsabban el is harapódzott; Magyarországon ennek a folyamatnak sajátos magyar okai voltak, amelyekkel Tomka véleménye szerint céltudatosan szembe kellett volna szegülni.

A 80-as évektől – amint a kutatási eredmények mutatják – a vallásosság Magyarországon újból növekedésnek indult, ami cáfolja azt a marxista tételt, hogy az elvállalatlanság szükségszerű és állandó folyamat.

Az a tény, hogy a gyűjtőkötet német nyelven jelent meg, egy örvendetes körülménynek köszönhető: német nyelvterületen nagy érdeklődés mutatkozik az egykori "keleti tömb" országaiban, így Magyarországon is, a kommunista érárt jellemző egyházi és vallási helyzet iránt. És mivel egy negyvenéves fejlődést semmilyen (bármiféle természetű) politikai változással nem lehet máról holnapra átállítani, ezért a Tomka által felderített adottságok jórésze a jelenlegi állapotoknak is megfelel, tehát teljesen időszerrű. Magyarország számára kiváló kortörténeti értéket képvisel a mű, ezért joggal tarthat igényt az érdeklődésre, hisz egy olyan kor hiteles elemzését nyújtja, s tényanyagát tárja elénk, amelyben 40 éven keresztül egy totalitárius állam és egy vallásellenes ideológia módszereivel megkísérelték, hogy egy ezeréves keresztény hagyománytól kialakított országot átformáljanak, átalakítsanak. Egy ilyen dokumentáció nélkülözhetetlen kiindulópont az újrakezdéshez.

Brandenstein Mária

Garai István: *Ditirambus a mustármagról*. A szerző kiadása, Budapest, 1988.

Vallásos költő – mondják ki s írják le gyakran az ítéletet kritikusok, irodalomtörténészek azokról az alkotókról, akik többek között hitről, áhítatról, Teremtőről, Messiásról szólnak, s ebben a jelzős szerkezetben ha nincs is mindig benne a lebecsülés, a (rossz) köztudatban mégis csökkentett értékűséget jelent.

Garai István gyűjteményes kötetével – érzésem szerint – egy picikét hozzájárult ennek a legendának a szétszórásához.

A kötet cím már árulkodik arról, hogy Garai egyéni és eredeti stílusvilág megteremtésére is törekszik, miközben a magyar líra hagyományos ösvényeit járja. A "ditirambus" és a "mustármag" szavak társítása önmagában feszültséget teremt. A csapongó, szárnyaló, az eksztázisig hevülő, gyors, szaggatott ritmusú dálnak – az óda és a bordal rokona – merő ellentéte a mustármag; az evangéliumokban a parányiség, a kicsiség, a szerénység és a szunnyadó élet, illetve a hit szimbóluma. (Vö. Mt 17,30; Mk 4,31; Lk 13,19; 17,6.)

Azt is jelzi kötet címével a szerző, hogy lírai világa többdimenziójú még akkor is, ha végső célja az Istennel való találkozás. Akárcsak a nagy felfedezések, ennek a logikája is roppant egyszerű: Az Úrhoz vezető út nem halad "légüres térben"; azokat a szférákat kell végigjárunk, amelyeket Ő teremtett. Az Isten megközelíthetetlen a világ feltérképezése nélkül!